

ПОВРАТАК ВЕРОНАУКЕ У ШКОЛЕ 2001. ГОДИНЕ

Петар Рајчевић*
Училишњи факултет
у Призрену – Лейосавић

Апстракт: После вишедеценијског избивања и нејатаивног односа према њој веронаука је, паралелно са осталим друштвеним трансформацијама које су се дешавале у то време, другој новембра 2001. године „рехабилитована“ и практично поново уврштена у наставни план и програм за основне и средње школе у Републици Србији. У почетку је имала статус факултативног предмета. Веома брзо (2002) постаје изборни наставни предмет. Први час верске наставе одржан је у свечаној сали Основне школе „Краљ Петар Први“ у Београду. Том приликом у овој најстаријој школи у Србији и суседнику културе, најближој Саборној цркви и Српској Патријаршији, поред њега њега, наставника и директора ове школе, присуствовао је тим стручњака који су чинили највиши представници Црква и верских заједница (министар вера) на челу са Патријархом српским Павлом, председник Владе и министар просвете у Влади Републике Србије.

Кључне речи: веронаука, вероучитељ, ученик, верска настава, наставни план, наставни час, факултативни предмет, изборни предмет.

Увод

Стојте, дакле, у слободи којом нас Христос ослободи, и не дајте се опет у јарам ројства ухватићи. (Гал. 5, 1)

Од Српске револуције 1804. године, напорне борбе за ослобођење српског народа од вишевековне турске окупационе власти и масовније појаве српских народних школа, садржаји верског карактера не само да су налазили место у наставним плановима и програмима за основне школе него су најчешће заузимали прво место у њима. На

* petar.rajcovic@pr.ac.rs.

тај начин доживљавао се осећај слободе и независности, стваралачког израза и радости живљења. Припадност народу и духовна веза са славним прецима који су својевремено, пре свега у доба процвата српске средњовековне државе под влашћу светих Немањића, учинили много у духовном и материјалном смислу, памтила се и преносила кроз веру и традиционално верско учење.

После ослобођења Србије од нацистичког окупатора 1944. године почиње прогон веронауке и вероучитеља из школа. Године 1947. се први пут верска настава изоставља из службених школских докумената – наставног плана и програма за основне школе у НР Србији. Забрањује се њено помињање и било какво практиковање у школским просторијама. „Од 1. маја 1946. године, вероучитељи се више нису налазили на платном списку државе“ (Јовић 2011: 82). До формалне забране веронауке долази у децембру 1951. године када је усвојен Закон о народним школама.

Верска настава могла је да се изводи при верским објектима. У неповољној друштвеној „клими“ њено затирање било је присутно и у оквиру верских објеката. Страдања у рату, застрашивања и хапшења свештеника после рата те разноврсне непријатности везане уз бављење том делатношћу, утицала су на то да се значајно смањи њихов број. „Тако од 1945. па све до 1985. године није било године, месеца, дана, па ни сата, а да неко од свештенослужитеља Српске Православне Цркве није био у затвору“ (Јовић 2002: 13). У својим *Извештајима са расцепиој Косова* блаженопочивши Патријарх српски Павле, за време вршења епископске дужности годинама извештава о тешком стању у том погледу. Тако на пример у свом извештају упућеном Светом Архијерејском Синоду Српске Православне Цркве 8. априла 1958. године у вези са верском наставом кратко и јасно извештава да се верска настава, коју у истом крају, под истим спољашњим условима врше ефикасно католици, и муслимани, није се одржавала нигде, ни у једном селу ни граду Рашко-призренске епархије. Стање након три деценије обављања ове одговорне и тешке дужности једва шта да се поправило. Тек од паљења Пећке Патријаршије на Недељу Православља 1981. године, „али не и само због тога Срби (се) све више окрећу ка својој Цркви“ (Џомић 2008: 193). Из тога можемо схватити жељу и тежњу Његове Светости да се превазиђе постојеће стање. Агилност се исплатила. На новој дужности утицај је био већи и напokon, под утицајем повољнијих околности, 2001. године веронаука је поново уведена (враћена) у основне и средње школе у Србији. То није ишло нимало лако. Од 1991. године представници Српске Православне Цркве неколико пута су тражили од власти Републике Србије да се верска настава врати у школе.

Дефинисање основних појмова

Без разјашњења или дефинисања основних појмова везаних за наслов рада и тему о којој је реч могућност неспоразума и неразумевања била би далеко извеснија. Потребно је одредити основно значење неколико термина. Пре свега то су: вера, веронаука, вероучитељ, ученик, настава, верска настава, наставни план, наставни програм, факултативни предмет, изборни предмет, наставни час, религијска педагогија, основна школа, Србија.

Вера представља „став побожности и поуздања у Бога. Вера у срцу исто је што и светилник у кући. Кад нема светилника у кући, у њој је тама. Тако и кад нема светилника вере у срцу човеку, у њему је свака заблуда (Св. Тихон Задонски)“ (Деспотовић 2001: 19). Марко Подвижник, хришћански светитељ из петог века сматрао је да „од свих зала, прво је незнање, а затим неверовање“ (Јеротић 2010: 26). Поступања људи никад се не могу у потпуности разумети, рационално објаснити и предвидети. Зато се од вере очекује да буде темељ за оријентацију у животу. Она представља инспирацију за чињење добрих дела. Вера је чинилац који доприноси да сваки човек помоћу ње буде савршенији. „Дубина ума људског мери се познавањем дубина закона Божијег“ (Владика Николај, у: Рајчевић 2012: 146). И Свети Сава је, између осталог, пожелео да чинимо вазда бесмртна дела: умиљење, смирење, праведност, поучење, исправљање живота свога, мржњу на грех; не опијање, ни блудничење, него напротив, чист живот. Према мишљењу Светог Владике Николаја (Велимировића) циљ вере је спасење душе, плод вере је спасење душе, крај вере је спасење душе. Патријарх Гаврило Дожић дефинисао је веру као чисто субјективну ствар, говор душе са Богом и сматрао је да нико нема право да људима у томе смета. Патријарх Павле саветује: „Будите мудри као змије и безазлени као голубови (Матеј 10, 16) што значи, развијајте своје умне способности све више, под условом да паралелно развијате у себи доброту. Но ум је хладан, а доброта топла, али слепа. Стога нам је потребан и ум и доброта, да једно другом држи равнотежу, да ум не пређе у злоћу, а доброта да не пређе у глупост... Не призивајмо Божију правду и милост, ако људима свих народа, вера, и невоља не пожелимо оно исто што се и за себе молимо“ (Јеротић 2010: 53). Када би ове принципе сви поштовали и примењивали зала свих врста и несрећа било би, сасвим је поуздано, далеко мање. За ваљан развој човека у току његовог процеса духовног обликовања потребан „јесте човеков душевни мир. Стање душевног мира наступа тек онда када човека не мучи сопствена савест. А

савест човека не мучи уколико он не преступа допуштене границе у односима према Богу, природи, другом човеку и себи самоме“ (Шестун 2013: 32). Свему томе учи га веронаука.

Веронаука или наука вере сматра се науком над наукама. „Јединство вере и знања – то је једино и најсавршеније знање, оно је најтврђе, најјаче и не да се поколебати“ (Рајић 1939: 97). Веронаука црпи све најбоље од вере и науке и обједињује их. Црква није против науке. Наука је духом откривен поредак у стварима. „Проналасци су дакле у идеји; факта су одувек ту била“ (Радосављевић 2010: 158). Веронаука позива на ширину човековог живљења. Њега не може бити без ширине људског схватања. „У свету царује смрт. У Цркви нема смрти“ (Вердајев 2007: 344). У својим белешкама из младости потоњи Патријарх Павле записао је да су највећи научници у историји били верујући. „Њима није било нимало тешко усагласити науку са вером. Једино су ситни људи налазили да је ограничени обим њиховог личног ума недовољан за смештај и науке и вере“ (Радосављевић 2010: 157). У једном историјском периоду сматрало се да ће развојем науке потпуно ишчезнути потреба за вером.

Међутим, превидело се да „са напретком науке и технике, долази до огромног повећања људског знања, али, још више, и незнања. На сваки добијени одговор настају најмање два нова питања... Парадоксално, наука нам прибавља више незнања него знања... Тајна природе стално измиче науци и показује се све већом и недостижнијом тајном. Како ли је тек далеко од нашег разума и науке тајна о Богу и колико ли је бесмислено позивати науку да докаже атеизам“ (Ристић 2012: 38–39). До Другог светског рата у Краљевини Југославији веронаука је предавана у оквиру редовне наставе у основним и средњим школама. Садржај православне веронауке чинило је Свето писмо или Библија. После поновног увођења у школе у Србији (2001. године) веронаука је из факултативног наставног предмета прерасла у изборни (2002. године).

Вероучитељ је учитељ (наставник) који организује и изводи верско учење. То је наставник веронауке у школи или при верском објекту. За наставника је давно употребљаван и израз *наставитељ*. То је био онај који учи врлинама, показује пут хришћанског живота, добар морални смер. „Вероучитељ је пред задатком да ученике истински заинтересује за спасење“ (Шијаковић, у: Каменов 2012: 22). Наставник је, истовремено био и васпитач. На првом месту није било знање, него прихватање и настављање верског моралног учења. У прошлим временима коришћен је и назив „катихета“ или „катехета“. Верску наставу у прошлости у малим сеоским школа-

ма често су вршили сами учитељи, који су се за то припремали у учитељским школама. У Краљевини Југославији, између Првог и Другог светског рата, вероучитељи су полагали стручне испите у државним учитељским школама које су тада постојале у Београду, Загребу и Љубљани. У данашње време дужност наставника веронауке (вероучитеља) може да обавља одабрани свештеник, уз одређене услове, а такође посебно школована лица на Богословском факултету, међу којима су и студенткиње. Од вероучитеља се очекује и захтева велика преданост и стрпљење у раду. Он организује наставни процес и управља њиме. Појављује се као ментор и координатор. Вероучитељ постаје све више сарадник, саветник и помоћник ученицима током прерастања процеса образовања у самообразовање, васпитања у самоваспитање.

Ученик (старији израз *ђак*) је уобичајени назив за полазника основне и средње школе. За оне на факултетима употребљава се израз студент. У литератури која се бави образовањем одраслих у употреби је израз полазник. У дописном школовању користи се израз адресат. Уз наставника и наставни садржај, ученик представља значајан трећи фактор наставе који симболички приказујемо дидактичким троуглом. Основна делатност ученика је школовање и учење. У складу са демократизацијом друштва а тиме и школе у његовом саставу, положај ученика у досадашњем току васпитања и образовања еволуирао је од објекатског све више у субјекатски (равноправан) положај ученика. То му омогућава да активно учествује у наставном процесу (већ живи) и припрема се за друштво у којем ће живети.

Настава свој назив баштини из „средњовековног схватања учења као прихватања и настављања нечијег примера, схватања, знања, поуке. Пошто су учење и рад тадашњих училишта били везани за питања вере, основно значење речи „наставити“ било је: показати пут, водити путем, упутити... Како су, с временом, образовни садржаји, усвајање чињеница и података, постали главни садржаји школске наставе, то се и овај термин све више усмерио од моралног и емотивног, ка сазнајном и когнитивном... Реч „настављање“ користи и Војислав Бакић (1898) када дефинише дидактику: „Дидактика је [...] о вештини предавања, или настављања, или поучавања с једне стране, и учења с друге стране“ (Трнавац 2012: 348). Изгледа да је раније било више логике и доследности у избору и употреби српских педагошких термина. У новије време ње је, нажалост, све мање.

Наставу, познато је, чине три главна фактора: наставник, ученик и наставни садржаји. Њима се у савременом образовању све више

придружује и разноврсна наставна техника. Не можемо је заобићи јер је све доступнија и свуда присутна. Као темељна школска делатност настава мора исказати свој одређени учинак. То се одређује њеним посебним задацима. Задаци наставе исказују се као: **1. материјални** (информативни, когнитивни, сазнајни), **2. функционални** (формативни, психомоторички, оперативни) и **3. васпитни задатак**. Материјални се односи на нужност стицања знања у настави. Функционални задатак односи се на развијање способности ученика (сензорних, практичних, изражајних, мисаоних). Васпитни задатак се односи на то да ученици, на основу усвојених наставних садржаја у својој свести формирају одређена уверења, опредељења и конкретна пожељна понашања у друштву у којем живе. Посматрамо га (васпитање) кроз физичко, морално, интелектуално, естетско и радно подручје. Без сазнајне компоненте васпитни задатак може добити негативан педагошки карактер који се манифестује догматизмом, формализмом, апологетиком и сличним карактеристикама.

Ниједан поменути задатак наставе не сме се апсолутизовати. О свима подједнако треба водити рачуна у настави. Скретања у том смислу позната су под називима дидактички материјализам, дидактички формализам и дидактички ирационализам.

Верска настава сматра се ширим појмом од појма веронаука, који се користи за наставни предмет. У научном и стручном смислу, верска настава није представљала проблем све док је школски рад био под ингеренцијом црквених људи. Училишта су била у саставу цркава и манастира. Улогу учитеља вршили су свештеници или појединци који су завршили богословско-учитељске школе. Школством су управљале црквене организације као што су црквено-школски одбори, народно-црквени сабори, попечитељства просвете и црквених дела. Школске институције су биле одвојене и засебне, по верском и националном принципу (српске, грчке, јеврејске, турске).

Верска настава постаје веома значајно питање при структурирању основне школе, а посебно наставног плана и програма. Од половине 19. века верска настава постепено постаје изолован део веронауке као наставног предмета и бриге локалних свештеника, који хонорарно држе предавања из тог предмета. Долази до конфронтације овог предмета са другима. У духовно-религијском, а делимично и у национално-васпитном смислу, основна школа доживљава извесну дезинтеграцију и самоизолацију у односу на концепт верске и националне припадности. „На томе се нарочито инсистирало у оквиру Хабзбуршке монархије, а у 20.

веку и у оквиру Југославије, као државне творевине“ (Трнавац 2012: 67). Пракса је показала њихову неодрживост.

Наставни планови и програми веронауке, како истиче Трнавац, постојали су за основне, више народне школе, гимназије и учитељске школе.

Наставни план се схвата као основни документ којим се утврђују наставни предмети који се уче у одређеној школи, њихов распоред по годинама учења, недељни и годишњи фонд часова за сваки предмет. Ради прегледности наставни план обично се приказује помоћу табеле. Захтеви одређени наставним планом су обавезни и не могу се мењати. Међутим, услови у којима се остварују промене су и по правилу различити у разним школским срединама. Распоред наставних предмета у наставном плану може бити *сукцесиван* (кад се у потпуности изучи један наставни предмет, прелази се на учење другог, и тако редом), *симултан* (више наставних предмета изучава се истовремено) и *комбинован* (делимично сукцесиван, делимично симултан). У савременој пракси доминира симултан распоред наставних предмета у наставном плану.

Наставни програм представља конкретизацију наставног плана. И њега прописују просветне власти. Сматра се законским документом са законском снагом који наставник не може самовољно и без одобрења мењати. Њиме се одређује садржај рада у сваком наставном предмету, тј. опсег грађе (знања, вештина и навика) коју ученици треба да усвоје у појединим разредима. Наставни програм осим опсега одређује и редослед наставних садржаја. Редослед се не мора и не може увек поштовати. Наставним програмом одређује се и дубина предвиђене грађе. Распоред наставног градива у наставном програму може бити концентричан, линијски и комбинован. Наставни програми садрже и основна методичка упутства за реализацију предвиђених садржаја. Међу поједине делове наставног програма убрајају се: предметно подручје, наставна целина, наставна тема и наставна јединица. У процесу доношења наставних програма треба се придржавати одређених начела. Када је реч о веронауци незаобилазан је захтев који истиче да програми треба да садрже и неопходне елементе националне културе... Поуздано се зна да превазиђен и застарео наставни програм може негативно да утиче на расположење наставника и ученика у наставном процесу. Преобиман програм изазива напетост, оптерећује међуљудске односе, поспешује заборављање наученог, недовољно се одражава на разумевање и учење новог градива, а нарочито на увиђање веза и односа у њему. Стално присутни сукоби у раду штетни су за укупан развој ученика.

Наставни план и програм српске веронауке по којем је требало да раде основне и средње школе у Србији, након њеног поновног увођења 2001. године, израдио је епископ др Игнатије (Мидић).

Факултативни предмет означава необавезан наставни предмет који ученици слободно бирају, зависно од индивидуалних склоности и интересовања. Ученик није обавезан да се определи ни за један од понуђених факултативних предмета.

Изборни предмет односи се на онај предмет за који се ученик определи од неколико понуђених (веронаука или грађанско васпитање). Кад га изабере наставни предмет постаје обавезан. (Неки изборну наставу називају обавезном изборном наставом, а факултативну наставу необавезном изборном наставом). „У области васпитања нема више натурања присиле и обавезних часова веронауке, чиме се смањује отпор ученика, а повећава њихова знатижеља“ (Трнавац 1998: 19)...

Наставни час представља основну временску јединицу рада у настави. Настао је кад и разредно-предметни систем наставе (17. век). Учврстио се у наставној пракси с увођењем система предметних наставника од 18. века. Применом система наставних часова омогућена је правилна измена рада и одмора ученика. Осим тога, наставни час служи и као одговарајућа квантитативна јединица за одређивање времена предвиђеног за поједине наставне предмете прописане наставним планом за рад у недељи и школској години. На основу система наставних часова омогућава се планирање наставе и дидактичких поступака (обрада нових садржаја, понављање, вежбање, проверавање), па се и планирање наставног рада (годишње, месечно, недељно) и припремање за наставу спроводи на основу броја расположивих часова. На почетку 20. века наставни часови трајали су 60 минута. Од тада, на темељу истраживања експерименталне психологије и педагогије, трајање наставног часа почело се ограничавати на 45 минута. Каснија истраживања показала су да је та граница за ученике најмлађих разреда још нижа за 10 до 15 минута. Постоје и блок-часови у трајању од 90 минута и намењени су ученицима старијих разреда и високих школа јер они имају и већу могућност концентрације пажње. Представници реформске педагогије захтевали су да се уместо временски фиксираних наставних часова уведе педагошки час. Његово трајање би се одређивало према ширини наставне јединице, интересу ученика, облицима рада, појави умора и слично. Због организацијских разлога такво променљиво трајање наставних часова није могуће извести у оквиру разредно-предметног система наставе, па се данас

у изради распореда часова примењује комбинација часова од 45 минута и блок-часови од 90 минута. Наставни час мора бити добро испланиран, организован и тематски повезан с претходним и наредним наставним часовима. Пожељно је, ради побољшања будуће наставне праксе, да се након реализованог часа изврши његова анализа како би се уочени недостаци исправили а предности истакле и још више усавршиле.

Религијска педагогија сматра се једном од равноправних и једнаковредних грана педагогије као што су то на пример дидактика, поједине методике, андрагогија, историја педагогије, војна педагогија, домска педагогија, педагошка футурологија и многе друге. Религијска педагогија је „једна од педагошких концепција (праваца), која настоји да теоријски заснује васпитање на одређеној религији“ (Трнавац, 1998: 20). Она се бави дисеминацијом (ширењем) идеја, културе и тековина одређене религије и шире, међу онима који нису припадници одређене религије а интересује их ово подручје. Све религијске организације настоје да осмисле и унапреде своје васпитно деловање и на тај начин доприносе формирању своје препознатљиве варијанте религијске педагогије. И световна педагогија (дидактика) се у значајној мери, како истиче Трнавац, ослања на тековине и оних педагога који су припадали појединим религијама и црквеним организацијама. Најбољи пример за то је „најсветовнији духовњак“ Јан Амос Коменски. Кроз читаво време „борбеног атеизма“ и усмерења на изградњу социјалистичког друштвеног уређења, није се могла заобићи у процесу образовања васпитачког кадра његова Велика дидактика и разноврсне идеје присутне у њој. У развоју „српског народа и очувању његовог националног и културног идентитета, посебно у време петековног ропства под турском влашћу, свакако је заслужна Српска Православна Црква“ (Трнавац 1998: 27). У њеном крилу стасали су многи дивови духа и ума. Све до 19. века, када су почели долазити први учитељи „из прека“, свештеници, монаси у манастирима, били су једини учитељи народни. Учитељски кадар оспособљавао се у богословијама, богословско-учитељским школама.

Основна школа је обавезна општеобразовна школа која представља основу целокупног школског система, тј. основу за свако даље школовање. Кроз време њено трајање било је све дуже што се показало исправним. Настава у основној школи изводи се на матерњем језику.

Србија у свом историјском току памти периоде значајних успона и већих или мањих падова. У временима успона напредовали су

у хармоничном складу и држава и Црква. За време губитка своје државне самосталности и ропства под окупацијом пламен народног духа и проверених, трајних вредности, одржавао се у српским манастирима, најчешће скривеним и удаљеним од непожељних „погледа“. Од Устава из 1838. године Кнежевина Србија постала је уставна и правна држава са израженом тежњом и потребом да се развија и напредује. У тим настојањима доживела је међународно признање и територијално проширење. Године 1882. након више векова у ропству поново је проглашена Краљевина Србија. Србија је прошла период заједништва у Краљевини СХС, Краљевини Југославији. Памти страдања и губитке становништва у светским ратовима. Егзистира у заједничкој држави под називом ДФЈ која се трансформише у ФНРЈ и убрзо потом у СФРЈ као међународно признату државу у којој је Србија једна од шест република. Након историјских „ломова“ доспева у састав СРЈ и ДЗ СЦГ као једна од две републике. После ових својеврсних лутања обновила је своју државну самосталност и међународно признање и данас се развија под називом Република Србија. „Република Србија је – после осамдесет и осам година – поново постала независна држава“ (Антић 2013: 13). Ова чињеница упућује на очекивања и угледање на раније историјске периоде када се веронаука посматрала као нормална појава а вера убрајала у основно људско право.

Поновно увођење веронауке у школе

Деценијско искуство земаља у окружењу (Босна и Херцеговина, Хрватска), дешавања у Русији, као и пракса развијених европских држава, у тренутку свеобухватних промена у друштву, условили су да и Влада Републике Србије својом Уредбом од 27. јула 2001. године (*Службени гласник Републике Србије*) донесе одлуку о поновном увођењу (повратку) верске наставе у државне школе. До реализације ове одлуке дошло је „у јесен 2001. године“ (Јоксимовић, Максић, Ђуришић-Бојановић 2004: 203). Повратак веронауке у Србији тражен је на основу загарантованих права као што су: право на образовање, право избора погледа на свет, право на слободно вероисповедање и право родитеља да васпитавају своју децу у складу са својим верским схватањима. Сва наведена права призната су међународним конвенцијама. Потреба да се веронаука нађе у школама оправдавала се и због чињенице све присутнијих појава егоизма, отуђености, криминала, насиља у породици и појаве деструктивних секти међу омладином. Настава је организована као професионална за седам традиционалних заједница.

Основна школа „Краљ Петар Први“ у Београду

Скуп у свечаној сали Основне школе „Краљ Петар Први“

До практичног поновног увођења (повратка) веронауке у школе у Србији дошло је другог новембра 2001. године. Тога датума на свечаности организованој у свечаној сали Основне школе „Краљ Петар Први“ у Београду у улици Краља Петра Првог број 7, (Стари Град) одржан је први час ове наставе за коју се пријавило 296 ђака. У најстаријој школи у Србији и споменику културе, (који је пројектовала прва жена архитекта – Јелисавета Начић), најближој Саборној цркви и Српској Патријаршији, поред ђака првака, њихових наставника и руководства школе присуствовао је тим стручњака из ове области који су чинили највиши представници Црква и верских заједница (министар вера) на челу са Његовом Светошћу Патријархом Српским Павлом, председник Владе и министар просвете у Влади Републике Србије. Познато је да је тадашњи министар просвете проф. др Гашо Кнежевић пре овог сусрета „узео у руке школско звоно и, озарен радошћу Христовом, заједно са ђацима првацима, означио почетак првог часа веронауке“ (*Православље* бр.

1129 (1. април 2014): 45). Све ово говори о другачијем односу у по-ређењу с претходним периодом и позитивном расположењу међу представницима државног и црквеног (верског) врха према увођењу ове „иновације“. Школу о којој је реч после Другог светског рата тадашње државне власти преименовале су у Основна школа „Браћа Рибар“. Тек 1993. године враћен јој је пређашњи назив. У наредном делу рада потребно је рећи нешто о учесницима историјског догађаја у овој школи.

Патријарх српски Павле рођен је 11. септембра 1914. године као Гојко Стојчевић у селу Кућанци, срез Доњи Михољац у Славонији која је тада припадала Аустроугарској (данас Република Хрватска). Школовао се у Кућанцима, Тузли, Сарајеву, Београду, Атини. На Медицинском факултету је стигао до друге године, а Богословски факултет је завршио. Замонашен је у манастиру Благовештењу 1948. године где је добио име Павле, према апостолу Павлу. У чин јеромонаха унапређен је 1954, протосинђел је постао исте године, а архимандрит 1957. Од 1955. до 1957. године био је на постдипломским студијама на Богословском факултету у Атини. За епископа рашко-призренског изабран је 29. маја 1957. године. Старао се о Призренској богословији, где је повремено држао и предавања из црквеног певања и црквенословенског језика. Богословски факултет Српске Православне Цркве у Београду доделио му је 1988. године звање почасног доктора богословља. За 44. патријарха Српске Православне Цркве изабран је 1. децембра 1990. године. Преминуо је у Београду на Војномедицинској академији после дуже болести, у недељу 15. новембра 2009. године око 10,45 часова, мирно, у сну. Сахрањен је у манастиру Раковица.

Епископ Атанасије Ракита (световно име Цветко Ракита) рођен је у Јању код Шипова, 1957. године. Замонашио се 1977. године у манастиру Крка са 19 година, у завршном разреду богословије. Дипломирао је на Академији Светог Владимира у Крествуду (Њујорк). Између осталих, предавач му је био и Александар Шмеман. До 25. године предавао је у манастиру Крка, а потом је премештен на Косово и Метохију, у Призренску богословију. Тамо је остао 11 година. У Београд је дошао 1994. године на позив Патријарха српског Павла, где је предавао на београдском Богословском факултету. За епископа хвостанског (некадашња епархија на Косову и Метохији) изабран је током НАТО бомбардовања Србије маја 1999. године. Као епископ хвостански, обављао је дужност помоћника Патријарха српског у Архиепископији београдско-карловачкој. У том својству био је присутан и 2. новембра 2001. године у Основној школи

„Краљ Петар Први“ на првом часу верске наставе за време њеног поновног увођења (повратка) у школе.

Др Зоран Ђинђић (Босански Шамац, 1. августа 1952 – Београд, 12. март 2003) био је српски политичар и државник, философ и доктор философије. Један је од 13 интелектуалаца који су обновили рад предратне Демократске странке, градоначелник Београда (1997) и председник Владе Републике Србије (2001–2003).

Др Гашо Кнежевић (Београд, 15 септембар 1953 – Београд, 14. март 2014) био је српски државник и политичар. Завршио је правни факултет у Београду, где је и докторирао 1987. године са тезом „Меродавно право за трговачки уговор о међународној продаји робе“. Од 1980. године био је запослен на Правном факултету у Београду. Од јануара 2001. до марта 2004. године био је министар просвете и спорта у Влади Републике Србије. Године 2008. постао је члан политичког савета Демократске странке.

Др Војислав Миловановић рођен је 23. априла 1947. године у Апатину. Грађевински факултет, одсек за геодезију, завршио је у Београду где је и магистрирао (1974) и докторирао (1978). Професор је на Грађевинском факултету. Од 1985. године ради Храм светог Саве у Београду и протонеимар је овог храма.

Муфтија Хамдија Јусуфспахић рођен је 1937. године у селу Занесовићи између Бугојна и Горњег Вакуфа у Босни и Херцеговини. Реис-ул-улема Сулејман Кемура поставио је муфтију Хамдију Јусуфспахића за имама београдског (Бајракли џамија, Дорћол). Председник Републике Србије Томислав Николић одликовао је почасног реис-ул-улему Хамдију Јусуфспахића Сретењским орденом првог степена за вишедеценијски допринос верској толеранцији и међуконфесионалној сарадњи.

Монсињор Станислав Хочевар рођен је 12. новембра 1945. године у селу Јелендол, жупа и општина Шкоцјан код Новог Места, на подручју надбискупије Љубљана (Словенија). Гимназију је похађао у Крижевцима и Ријеци. Теологију је студирао на Теолошком факултету у Љубљани. За свештеника је заређен 1973. године. Магистрирао је на Теолошком факултету у Љубљани 1979. године. За време бомбардовања Југославије 1999. године покренуо је иницијативу „Мир теби, Балкане“ а исте године и фондацију за помоћ породицама са више деце под именом Анин склад. Папа Јован Павле II именовао га је 25. марта 2000. године за надбискупа коадјутора у Београду. У Београд долази за Духове 2000. године. Заменио је дотадашњег београдског надбискупа др Франца Перка. Мото његове службе је: *Servite Domino in laetitia* (што значи: Служите Господу с радошћу).

Марина Максимовић, рођена у Нишу 3. априла 1958. године, наставник разредне наставе (учитељица); била је вршилац дужности директора Основне школе „Краљ Петар Први“ у Београду за време повратка веронауке у школу, дакле, за време одржавања њеног историјског часа у овој угледној установи.

Проф. Ненад Жарковић рођен је 5. јуна 1957. године у Херцеговачкој Голешу (Општина Прибој). Био је у то време заменик директора школе. По занимању је професор историје. Дужност директора школе обављао је у предвиђеном мандату од септембра 2002. године.

Сваки озбиљан посао и одговорна активност има неки смисао или циљ. То важи и за верску наставу. Шта је циљ верске наставе? „Циљ верске наставе, као изборног предмета, јесте да се њом посведочи садржај вере и духовно искуство традиционалних цркава и верских заједница које живе и делују на нашем животном простору, да се ученицима пружи целовит религијски поглед на свет и живот, и да им се слободно омогући усвајање духовних и животних вредности цркве или заједнице којој историјски припадају, односно чување и неговање сопственог верског и културног идентитета“ (Службени гласник бр. 6, Београд, октобар 2003, стр. 1) То право у Србији стекле су следеће традиционалне цркве и заједнице: Српска Православна Црква, Римокатоличка Црква, Исламска заједница, Словачка евангеличка црква, Јеврејска заједница, Реформатска хришћанска црква и Евангеличка хришћанска црква.

* * *

Литература:

- Антић, Ч. (2013), *Српска историја*, Београд, Вукотић медиа.
 Berdajev, N. (2007), *Filozofija slobodnog duha*, Београд, Dereta.
 Деспотовић, А. (2001), *Мали православни појмовник*, Косовска Митровица, Градска библиотека „Вук Караџић“.
 Јеротић, В. (2010), *Путокази духа*, Београд, Ars Libri. Беокига.
 Јовић, Р. (2011), „Историјат верске наставе у Србији“, у: *Верска настава у београдским школама*, Београд, Педагошко-катихетски институт Православног богословског факултета, Институт за педагошка истраживања.

Јовић, Б. С. (2002), *Ушамничена Црква: Страдање свештенства Српске Православне Цркве од 1945. до 1985. године*, Београд, Православна мисионарска школа при Храму Светог Александра Невског.

Јоксимовић, С., Максић, С. и Ђуришић-Бојановић, М. (2004), „Прилог евалуацији предмета верска настава и грађанско васпитање“, у *Знање и поштинауће*, Београд. Институт за педагошка истраживања, стр. 202–223.

Каменов, Е. (2012), *Методика наставе веронауке*, Београд, Православни богословски факултет Универзитета у Београду, Педагошко-катихетски институт: Издавачка фондација Архиепископије београдско-карловачке.

Поповић, Ј. (1993), *Светосавље као философија живота*, Ваљево, Манастир Ћелије.

„Проф. др Гашо Кнежевић (1953–2014)“, у *Православље*, бр. 1129, 1. април 2014, стр. 45.

Радосављевић, Ј. (прир.) (2010), *Писма и белешке Патријарха Павла, Призрен, Архимандрит Јован Радосављевић*.

Рајић, Љ. Н. (1939), *Дошатаиша (Крајка аилошешика и дошатаиша православне цркве)*, друго издање, Београд, Књижаре Влад. Н. Рајковића и комп.

Рајчевић, П. (2012), *Дидактичка хрештошатаиша, за шудује Дидактике на учитељским факултетима*, Нови Сад, Будућност.

Рајчевић, П. (2013), *Верски садржаји у наставним плановима и програмима за основне школе у Србији*, Лепосавић, Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић.

Ристић, И. (2012), *Вера и наука*, Београд, Обележја плус.

Службени гласник бр. 6, октобар 2003. године.

Трнавац, Н. (1998), „Школа и црква“, *Педагогија*, бр. 2, година XXXI, април–јун, Београд.

Трнавац, Н. (2012), *Лексикон историје педагогије српског народа*, Београд, Завод за уџбенике.

Џомић, В. (2008), *„Црногорска“ лажна црква*, Нови Сад: Orpheus, Подгорица: АРТ Графика.

Шестун, Г. (2013), *Православна педагогија: онтолошке и историјско-теоријске основе педагогије православне цивилизације*. Београд, Православни богословски факултет, Педагошко-катихетски институт; Крагујевац, Каленић.

Примљено: 22. 10. 2014.

Одобрено: 20. 11. 2014.

RETURN OF RELIGIOUS EDUCATION TO SCHOOLS IN 2001

Petar Rajčević

Teacher training Faculty in Prizren, Leposavić

Summary: *After decades of absence and negative attitude toward it, religious education was „rehabilitated“ parallel with social transformations which took place in that time, and from Nov. 2, 2001 it was practically included again in curriculum for elementary and secondary schools in the Republic of Serbia. At the beginning, religious education was an optional school subject. Soon thereafter (2002) it became the elective school subject, but as a part of the official curriculum. The first religious education lecture was given in the large hall of the elementary school „Kralj Petar I“ in Belgrade. This first religious education lecture, given in the oldest school in Serbia and the historical landmark, situated nearby St. Michael's Cathedral and the Residence of the Serbian Patriarch, was attended by first-grade pupils, their teachers and the school director, but also by a team of experts consisted of the highest representatives of churches and communions (Minister of Religions), the Serbian Patriarch Pavle, Prime Minister and Minister of Education in the Government of the Republic of Serbia.*

Key words: *religious education, religions' teacher, pupil, religion teaching, curriculum, school lesson, optional school subject, elective school subject.*